

LASSAN KÉSZÜLŐ NAGYSZÓTÁR

2012. augusztus 15., szerda • **Utolsó frissítés:** 2012. augusztus 15., szerda, 14:18

Szerző: Murányi Gábor

Politikamentes a készülőben lévő Nagyszótár, ezért az egyébként elfogadhatatlan kifejezéseket, szavakat sem hallgathatja el – mondja Ittész Nóra főszerkesztő.

– A tudományos élet történetében nem ritka, hogy monstre vállalkozások egyszerűen elhalnak. A magyar nyelv nagyszótára címet viselő, fél évtizede indított, és még negyedszázadra előretételező mű esetében van-e biztosíték arra, hogy a kötetek valóban meg is jelennek majd?

– Biztosíték természetesen nincs, remény van. Erre jogosít fel például az Akadémia elnökeinek ismétlődő kérdése: milyen létszámfejlesztésre lenne szükségünk a munkálatok felgyorsításához. Évi 3-4 pluszemberre feltétlenül, szoktam volt felelni, azonban ez korántsem csak pénzkérdés. Magyarországon ma mutatón van csak lexicográfusképzés. Ha találunk is a szótári munkához kedvet érő, tehetséges fiatal, a betanítása éveket vesz igénybe, most 18-20 fős munkacsoportunk létszámát pedig legalább a duplájára kellene emelni. Angliában 1993 óta dolgoznak a miénkhez hasonló Oxford nagyszótár új, elektronikus kiadásán, és csak lexicográfusból több mint kétszázat foglalkoztatnak. A mi első négy kötetünk visszhangjaként olyan biztató javaslat is elhangzott, hogy a parlamenti képviselők, ha másért nem, hát hazafias kötelességből vásárolják meg a szótársorozatot. Szerintem ne vegyék meg – kevesüknek van rá szüksége –, támogassák inkább azzal a munkálatokkal, hogy az éves költségvetésben mondjuk legyen önálló sora a Nagyszótárnak.

– Egy-egy kötet most 2 ezer példányban jelenik meg, ennyi nagyjából fedezi is a keresletet. Nem riasztóan kevés ez?

– Ez a munka elsősorban arra való, hogy korunk és több évszázados múltunk írásbeliségének nyelvi állapotát rögzítse, gazdag szókincsét értelmezze. Ha ezt elvégezzük, akkor a későbbi bővítés vagy az elektronikus sokszorosítás már gyerekjáték lesz.

– A teljességet megcélzó „tökéletes magyar szótár” reformkori ideájának megvalósíthatóságát a nyelvtudomány elég hamar feladta. Mégis, nem szűkítette-e le túlságosan a felveendő címszavak számát az ön által több mint másfél évszázaddal később főszerkesztőként jegyzett vállalkozás – még akkor is, ha minden korábnál gigantikusabb?

– Igaz, korábban volt 250-300 ezer címszavas elképzelés is, de erről még az 1990-es évek végén lemondott az az akadémiai bizottság, amely akkor döntésre volt hivatott. Szócikkíróként és szerkesztőként inkább azt a kényszer diktálta helyzetet gondolom igazán fájdalmasnak, hogy csak 1772-ig megyünk vissza a feldolgozásban.

– A 110 ezer címszó hogyan viszonyul a magyar szókincshez?

– Nem hiszem, hogy akad bárki, aki erre a kérdésre megalapozott választ tudna adni, a teljes magyar szókincs bizonyosan a sokszorosa ennek. Ismerek olyan számításokat, amelyek szerint egy-egy elektronikus szöveggyűjteményben szereplő szavaknak legalább a fele úgynevezett hapax, vagyis egyszeri előfordulású. A szótár nagyságrendjének érzékeltetésére inkább azt mondhatom, hogy az igen választékosan fogalmazó, nyelvi leleményekkel is megáldott írók 30-40 ezer szót használnak.

– Egy átlagember már 5-6 ezerrel boldogul. Ön mennyit ismer a Nagyszótár címszavaiból?

– Tengernyi az olyan idegen eredetű, szak- vagy tájszó, amelynek értelméről halvány fogalmam sincs. S az is bizonyos, hogy akad köztük számos olyan, amelynek a szócikkét én írtam, csak időközben elfeledkeztem róla. Pedig jó néhányal nem kis időt töltöttem el.

– A szótársorozatot kézbe vevők számára meglepetést jelenthet, hogy az „a” betűs szavak csak a második kötetben sorakoznak, az első kötet 1200 oldalát a szótár segédletei töltik meg.

– A munka előtörténetéről, lexicográfiai koncepciójáról született tanulmányok kétségkívül elértek volna az „a, á” betűs kötet elején, ám a kiválasztott példamondatok több tízezer tételből álló bibliográfiája már nem. Ugyanakkor alapkoncepciónk volt, hogy a szócikkekben nem lesz olyan szó, olyan jelentés, amelyet egy vagy több, nyomtatásban megjelent idézet ne helyezne nyelvi közegbe. A szótárba választott – rövidítés helyett kódszámot kapott – művekből vett mondatok részben hitelesítik az adott szó értelmezését, másrészt pedig az elmúlt két és fél évszázad kultúr-, tudomány- és politikátörténetének is keresztmetszetét adják.

– A bibliográfiában szereplő szerzők listáját böngészve feltűnnek mostanában vitatott életművű alkotók – például Wass Albert vagy Nyirő József – és levitézlett politikusok is.

– Miért ne tűnének fel? A Nagyszótár korpuszának összeállításakor a meghatározó szempont az volt, hogy minél jobban és teljesebben reprezentálja az adott korszak nyelvhasználatát. Ha bizonyos korszakokban az irodalomban vagy a közbeszédet leginkább tükröző sajtóban általánossá váltak egyébként elfogadhatatlan kifejezések, szavak, akkor ezeket mi nem hallgathatjuk el. A Nagyszótár politikamentes. Hogy milyen művekből kerülnek ki a példamondatok, hogy milyen szavak válnak címszavá, hogy milyen értelmezést, minősítést kap egy-egy szó, abban a nyelvészetten kívül más szempontoknak nincs helyük. Annak idején, amikor az Új magyar tájszótár készült, megfogalmazódott egy olyan igény, hogy politikai okokból maradjanak ki bizonyos népevek (tót, oláh), illetve azok a dehonesztáló kifejezések, amelyek „sérthetik más népek érzékenységét”. Tudományos munka esetében ez megengedhetetlen. A feladat „csak” az, hogy a szótár világosan megmondja, milyen stílusértékkel használják őket.

– A teljességre törekvésükbe beleférnek-e majd a divatszavak, lesz-e címszó például a manapság úton-útfélen emlegetett partiarci kifejezés?

– Az effélék gyakran bizonyulnak kérészerűtűeknek, mire a p betűhöz jutunk, ennek talán már nyomát sem leljük. A szótár egésze szempontjából azt a szakmai megfontolást is szem előtt kell tartanunk, hogy az összes szócikknek – akár az első, akár az utolsó kötetben szerepel – ugyanarra a szövegbázisra kell támaszkodnia. Ugyanakkor egy majdnem 30 éven át készülő szótár nem mondhat le arról, hogy a szókincs újabb változásait is tükrözze. Ezért ha új forrásokat vonunk be a szöveggyűjteménybe, akkor azokat előbb-utóbb a teljes szótárba, akár visszamenőleg is, be kell építenünk. Erre leginkább az elektronikus változatnál nyílik majd lehetőség.

– Van kedvenc szava az eddigi kötetekből?

– Meglepődne, ha azt mondanám, hogy az „az”? Gondolná, hogy mint névelőnek és névmásnak 82 értelmezett egysége van? Számomra ez egyrészt szakmai kihívást jelentett, másrészt pedig igen szórakoztatott a szócikkbe felvehető témérdek idézet kiválasztása.

MURÁNYI GÁBOR

Ajánlom

1 person recommends this. [Sign Up](#), hogy megnézd, mit ajánlanak ismerőseid.

KAPCSOLÓDÓ ANYAGOK:

- [hvg Z2031](#)

© HVG Kiadó Zrt. Minden jog fenntartva.